

چکیده

در فضای آموزشی امروز، نقش والدین به‌عنوان همکاران نظام تعلیم و تربیت انکارناپذیر است، اما گاه این مشارکت با کنترلگری افراطی برخی والدین همراه می‌شود. این اولیا با نیت کمک به فرزندانشان، در امور آموزشی مداخله می‌کنند و گاهی چالش‌هایی برای معلمان و محیط مدرسه پدید می‌آورند. تجربه چندساله من در محیط کلاس نشان می‌دهد که اگرچه این والدین نیت مثبتی دارند، اما نبود تعامل مؤثر و مرزبندی مشخص، ممکن است به تضعیف استقلال دانش‌آموز و اقتدار آموزشی معلم بینجامد. در این نوشتار، ضمن تبیین ویژگی‌ها و دلایل رفتاری اولیای کنترلگر، راهکارهایی تربیتی و کاربردی برای تعامل اثربخش با آن‌ها پیشنهاد می‌شوند.

کلیدواژه‌ها

اولیای کنترلگر، مشارکت والدین، اقتدار معلم، استقلال دانش‌آموز، ارتباط خانه و مدرسه

والدین و کنترلگر:

چالش

پد

زیت‌م‌آقا

خانه سرحسابی
آموزگار و پژوهشگر حوزه تعامل
خانه و مدرسه

* ۱. ویژگی‌های اولیای کنترلگر

در تجربه شخصی ام از تدریس، بارها با والدینی مواجه شده‌ام که تصور می‌کردند برای موفقیت تحصیلی فرزندشان باید به‌طور مستقیم در تصمیم‌های آموزشی و تربیتی مدرسه دخالت کنند. این اولیا غالباً ویژگی‌هایی را از خود نشان می‌دهند:

- کنترل بیش از حد:** تصمیم‌گیری در زمینه امور آموزشی را مختص خود می‌دانند و نظر معلمان را کم‌اهمیت تلقی می‌کنند (کروسنو، ۱۳۹۰).

- اعتماد به نفس افراطی نسبت به دانش خود:** گاه بدون آگاهی علمی کافی، روش‌های تدریس را زیر سؤال می‌برند و بر دیدگاه خود اصرار دارند (لراو، ۱۳۹۰).

- دخالت مستقیم در کلاس:** دخالت در تکلیف، روش‌های تدریس، یا حتی مدیریت رفتار دانش‌آموز از نمونه‌هایی است که از ایشان تجربه کرده‌ایم (پومرانتز و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۱۰-۳۷۳).

- انتقاد مستمرا ساختار مدرسه:** گاهی به‌جای گفت‌وگو سازنده، با انتقادهای تند از کارکنان آموزشی، فضای همکاری را ضعیف می‌کنند (والکر و همکاران، ۱۳۹۰).

- توقع غیر واقع‌بینانه:** گاهی انتظاری مطرح می‌شوند که با سطح سنی یا توانمندی دانش‌آموزان تناسب ندارند (کیم و هیل، ۱۳۹۴: ۹۳۴-۹۱۹).

* ۲. عوامل بروز رفتار کنترل‌گریانه

تحلیل علمی و تجربه میدانی نشان می‌دهد که رفتار اولیای کنترل‌گر معمولاً تحت تأثیر ترکیبی از عوامل روان‌شناختی، فرهنگی و تجربی شکل می‌گیرد:

- نگرانی درباره آینده فرزند:** بسیاری از والدین از روی اضطراب درباره آینده تحصیلی فرزند خود تلاش می‌کنند تا او نقش فعال‌تری ایفا کند (پومرانتز و مورمن، ۱۳۸۹: ۵۶۸-۵۴۶).

- تجربه‌های تلخ در دوران دانش‌آموزی:** والدینی که در گذشته خود تجربه‌های ناخوشایند تحصیلی داشته‌اند، گاهی ناخواسته آن‌ها را بر فرزندانشان تحمیل می‌کنند (لراو، ۱۳۹۰).

- احساس مسئولیت شدید:** برخی والدین تصور می‌کنند اگر کنترل کامل را در دست نداشته باشند، دچار قصور شده‌اند (گروولیک و پومرانتز، ۱۳۸۸: ۱۷۰-۱۶۵).

- بی‌اعتمادی به ساختار آموزشی:** برخی از آن‌ها نظام آموزش رسمی

را ناکارآمد می‌دانند و تمایل دارند خود جایگزین آن شوند (والکر و همکاران، ۱۳۹۰).

- فشارهای اجتماعی و فرهنگی:** گاه خانواده‌ها تحت تأثیر فضای رقابتی و مقایسه‌ای جامعه، مداخله‌های خودراندی «حمایت مسئولانه» می‌دانند (کیم و هیل، ۱۳۹۴: ۹۳۴-۹۱۹).

* ۳. پیامدهای منفی

کنترل‌گری والدین در امور مدرسه

دخالت بیش از اندازه والدین در امور مدرسه، نه تنها مانع موفقیت آموزشی می‌شود، بلکه ممکن است مشکلات تربیتی نیز در پی داشته باشد:

- تضعیف استقلال دانش‌آموز:** در کلاس مشاهده کرده‌ام دانش‌آموزانی که همیشه زیر نظر والدین تصمیم می‌گیرند، در موقعیت‌های فردی دچار سردرگمی می‌شوند (گروولیک، ۱۳۸۲).

- افزایش تنش میان خانه و مدرسه:** برخوردهای تکراری والدین با معلمان، جو همکاری را به فضای جدال بدل می‌کند (کروسنو، ۱۳۹۰).

- افزایش اضطراب در دانش‌آموزان:** فشار مداوم برای رسیدن به استانداردهای غیر واقعی، موجب نگرانی و افت انگیزه در کودکان می‌شود (پومرانتز و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۱۰-۳۷۳).

- کاهش اقتدار معلم:** مداخله‌های مستمر، جایگاه تربیتی معلم را زیر سؤال می‌برد و باعث سردرگمی در کلاس می‌شود (لراو، ۱۳۹۰).

* ۴. راهکارهای پیشنهادی

برای تعامل مؤثر

بر پایه تجربه‌های شخصی و شواهد پژوهشی، راهکارهای مدیریت اولیای کنترل‌گر عبارت‌اند از:

۱-۴. برقراری ارتباط شفاف و محترمانه

شنیدن نگرانی‌های اولیا، بدون داوری، اعتماد آن‌ها را جلب و فضای را برای گفت‌وگو آماده می‌کند (والکر و همکاران، ۱۳۹۰). در مواردی، تنها با توضیح منطقی درباره اهداف آموزشی، چالش حل شده است.

۲-۴. ارائه مستندات علمی

استفاده از یافته‌های معتبر و نمایش نتایج مثبت روش‌های تدریس، به متقاعدسازی والدین کمک می‌کند (گروولیک و پومرانتز، ۱۳۸۸: ۱۷۰-۱۶۵). گاهی معرفی منابع برای مطالعه والدین باعث تغییر نگرش آن‌ها شده است.

۳-۴. دعوت به مشارکت هدفمند

والدینی که به‌حضور در جریان آموزش فرزندشان علاقه‌مندند، می‌توانند در کارگاه‌های آموزشی، پروژه‌های مدرسه یا جلسه‌های مشاوره مشارکت‌سازنده داشته باشند (کروسنو، ۱۳۹۰).

* ۴-۴. تعیین مرزهای روشن

بیان صریح نقش‌ها و مسئولیت‌های مدرسه و خانواده از ابتدای سال تحصیلی، موجب کاهش تنش و سوء تفاهم می‌شود (والکر و همکاران، ۱۳۹۰).

* ۵-۴. برگزاری گفت‌وگوی انفرادی

در موارد خاص، گفت‌وگوی فردی با اولیای پر مداخله، در فضایی غیر رسمی و بانیت تفاهم، تأثیر بسیار مثبتی داشته است (پومرانتز و مورمن، ۱۳۸۹).

* نتیجه‌گیری

هرچند مشارکت والدین در فرایند آموزش یک اصل ارزشمند و اثربخش است، اما زمانی که این مشارکت به کنترل‌گری افراطی تبدیل می‌شود، ممکن است مانع رشد استقلال، آرامش روانی و موفقیت آموزشی دانش‌آموزان باشد. تجربه‌های عینی در کلاس نشان می‌دهد که برخورد همراه با احترام، دانش‌حرفه‌ای و مرزبندی مشخص، راهکارهایی کلیدی برای مدیریت این چالش‌اند. معلمان می‌توانند با توسعه مهارت‌های ارتباطی و تقویت همدلی، پل ارتباطی مؤثری میان خانه و مدرسه باشند.

منابع

- گروولیک، و. (۱۳۸۲). روان‌شناسی کنترل والدین: فرزندپروری خوب چگونه نتیجه معکوس می‌دهد. ترجمه دکتر ن. رضایی. انتشارات روان‌شناسی.
- گروولیک، و.، و پومرانتز، ای. (۱۳۸۸). مطالعه مسائل و چالش‌های کنترل والدین: به‌سوی مفهوم‌سازی جدید. دیدگاه‌های رشد کودک، ۳(۳).
- کیم، س.، و هیل، ن. (۱۳۹۴). مشارکت والدین و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان: مرور نظام‌مند. مجله روان‌شناسی تربیتی، ۱۰۷(۴).
- کروسنو، ر. (۱۳۹۰). چالش‌های اجتماعی تحصیل در دبیرستان. ترجمه ن. گودرزی. انتشارات دانشگاه کمبریج.
- لراو، الف. (۱۳۹۰). دوران کودکی غیر متعادل: طبقه، نژاد و زندگی خانوادگی. ترجمه م. شکوری. انتشارات دانشگاه کالیفرنیا.
- پومرانتز، ای.، و مورمن، ای. (۱۳۸۹). چرایی و چگونگی مشارکت والدین در زندگی تحصیلی کودکان. بررسی تحقیقات آموزشی، ۱۸(۳).
- پومرانتز، ای.، و مورمن، ای.، و لیتواک، س. (۱۳۸۶). مداخله والدین در آموزش فرزندان: سود یا زیان. بررسی تحقیقات آموزشی، ۱۷(۳).
- والکر، ج.، آیس، س.، هاور-دمپسی، ک.، و سندلر، ه. (۱۳۹۰). مشارکت والدین در تکالیف: مرور پژوهش‌های موجود. پروژه خانواده‌ها و روان.